

СЕНКИ КРАЙ ЯТРА- ЛЕГЕНДИ И БАЛАДИ ОТ ИВ. ЙОРДАНОВ

ТЪРНОВ - ГРАД

Тогава обширни лесове покриваха пространните равнини и високите планини между стария Дунав и Егея. И тогаз течаха същите реки между тези лесове, ала те бяха много по-пълноводни от сегашните. Богатствата в тия стари времена не се пресмятаха нито по високите и красиви домове, нито по златожълтите ниви: те бяха малко и то близо до селата и градовете. Богатствата по онова време се изчисляваха по многобройните стада от волове, коне, овце, кози и свини, които пъплеха из горите или пък по красивите поляни между раззеленилите се дървета.

Все тогаз, в красивото старо време, живял цар със своето многобройно семейство. А той бил много богат, защото стадата му били неизброими.

Живял той щастливо, ала един ден тъга помрачила неговото чело: изгубила се най-хубавата свиня, с която той се хвалел пред всички съседи и гости.

И рекъл царят на свинаря:

— Ако в три дни не намериш свинята, главата ти ще отхвъркне от рамене.

Уплашил се бедният слуга, нарамил кожена торба с хляб и тръгнал да я търси, като питал и разпитвал по кръстопътища. Най-сетне той се опътил нагоре по ръката и за своя най-голяма радост намерил свинята опрасена с шест прасенца там, где то водата правела най-големите и чудни завои. Подкарал щастливият слуга свинята с прасенцата и се явил пред своя господар.

— Царю честити — рекъл той — намерих свинята с шест прасенца в едно чудно място. Навсъкъде е заобиколено то с високи скали, а около тях като змия се извива широка и дълбока вода. Самото място е обрасло с голяма гора, а в него може да се влезе и излезе само през едно място, което само с един трън може да заградиш. А има ги там непотребните тръне в такова голямо изобилие под скалите, че цялата гора можеш да заградиш с тях.

Заинтересувал се царят, огледал мястото и го харесал за своя столицина, защото било от само себе си укрепено. И нарекли тогаз новото царовище Трънов-град, а в чест на свинята царят насякъл нови пари с нейния образ и тоя на шестте прасенца.

Мартиновото съкровище

Десет километра западно от Дряново се намира село Каяджик. Известно е то със своите високи и страховити скали, които се намират в околността му, както и с широкото и красиво плато над тях, осеяно с най-разнообразни и бездънни ями. А живеят в тези въртопи диви гълъби и безброй прилепи, защото са душници на множество страшни пещери, които имат най-разнообразни посоки, но винаги гледащи към Янтра.

Било в старо българско време

Близо до селото, което тогаз имало съвсем друго име, в местността Калугерица, се намирал девически манастир. Неговите стени се миели от водите на Костенското езеро, много по-голямо от сегашното едноименно блато, а на другата страна се оглеждала във водите голяма и красива гора.

Тихо и спокойно течал животът на калугерките, които всекидневно изпращали своите топли молитви към небесата. Сутрин и вечер прокълтявала малката камбана, и звънят се носел далеко над бистри води и красиви лесовете. И тогаз сестрите, облечени в черно, отивали в малката църквица, що се намирала в средата на двора.

Един ден силна буря разтърсвала земята. Страшни светкавици пълпили като огнени змии по черното небе. Завалил пороен дъжд. В това време по каменливия път, що се

извивал край езерото, се задала красива каляска, возена от три силни коня. Измокрените пътници, които идели от престолния град, потърсили убежище в тихия манастир. Тук младият и снажен болярин Мартин вижда чудно красива монахиня, чийто черни дрехи не могли да скрият моминска хубост и се влюбил в нея. А бил той най-богат болярин в Трънов-град и имал къща, пълна с коприна, злато, сребро и скъпоценни камъни. Тъй богата била тогаз Българска земя, която се простирала до трите морета. И в един тъмен коридор срещнал той своята изгора, която тоже била от виден род, изказал нежни чувства, и съгласила се тя да му стане вярна другарка в живота. След десетина дни ще дойде той със своята колесница и тихо, без някой да усети, ще отвлече своята любима. . .

И почнала младата монахиня всяка вечер, при залез слънце, да се покатерва по каменистия бряг, да гледа, как играят пъргави рибки и да се отдава на сладостни мечти. Ала една вечер съвсем неочаквано се подхлъзнала тя по гладките скали, паднала във водата и там намерила своята смърт. Свидетели били само горските птички. Дълго я търсили опечалените сестри, ала, като не я намерили нийде, допуснали, че е избягала: такова красиво цвете не вирее зад студени зидове.

Точно след десет дни се завърнал богатият момък. А в каляската носел той копринени дрехи, обнизани с най-разнообразни и скъпи бисери. Накитите пък били само от чисто злато, обсипано с прозрачни диаманти, червени рубини, млечни опали и най-разнообразни топази, изумруди и сапфири. Тъй мислел той да украси своята бъдеща невеста. Обаче, учуден останал левент момък, кога видял тялото на любимата си, плувнало над тихите езерни води. Обезумял от скръб, той затваря очи, ударва силно конете и отпуска поводи. . .

Като вихрен вятър се понесла яката колесница над камъне и шубраци, над трапове и могили по широкото плато, докато най-последно попада в бездънна яма и там потъва завинаги тя с натъжен момък и несметни богатства...

И вечер, когато месец изгрее и почва да се оглежда в зелените езерни води, излиза младата монахиня из студени дълбини и левент момък от бездънна яма, улавят се те за ръце и така разговарят до зори...

А днес иманяри ревностно търсят несметното Мартиново съкровище. Спускат се с дълга въжа в дълбока яма, ала нищо не намират. А не намират те съкровището, защото страх ги обзема посред ямата и веднага се връщат нагоре. А това правят те, защото душата на Мартина ревниво пази скъпи дарове, приготвени за любима бъдеща невеста.

Змейова дупка

Някога село Царева-Ливада се състояло само от три къщи, чийто обитатели пазели царските имоти. Лете събирали те, заедно с много други работници, сено за царските коне и го изпращали надолу към Трънов-град. От това и селото било наречено Царева-Ливада. А сеното било чисто, меко и благоуханно, защото съдържало разни планински билки.

В една от тия къщи, все по това време, живеела сирота вдовица с две момчета. Колкото голямото било страхливо, толкова по-малкото било безстрашно. И ходело то дено и ноще подир добитък, без да му мигне окото от вълци и мечки. Плашела го горка майка, ала то нехаело: толкова голяма вяра имало в дрянов кривак. Решила тогав майката да го посплаши и за това го изпратила при една страшна пещера, що се намирала в скалите, западно от селото, там, гдето днес се приближават железните пътища за Габрово и Търново. А страшна била пещерата, защото се носел слух, че змейове вътре обитавали.

Взело си момченцето торбичката с хлябец, нарамило си кривака и потеглило. Учудено останало то, като видяло, че колкото се отива по-навътре, толкова ставало по-светло. И видяло то най-последно белобрад старец да подкладва огън. А на огъня грамаден котел с дванадесет дръжки, в който вряла ароматна гозба. Странныят старец изкряскал с такава сила, че прогърмяла цялата пещера. Ала детето стояло съвсем спокойно и помолило стареца (той бил един от змейовете) да му сипе малко чорбица. Зачудил се старецът на детското спокойствие и му предложил това само да направи. А котелът бил с дванадесет дръжки, защото наедно дванадесетте змея можели да го свалят. Момченцето свалило съда и си сипало. Уплашил се тогава змеят, разтреперал се и го запитал, отгде е и къде отива. То отговорило, че е тръгнало да изпита, като какво нещо е страх.

В това време пристигнали с грозна буря и светкавици останалите единадесет змея. Първият от тях, който бил и най-главният, се нахвърлил веднага върху детето, за да го разкъса, ала то завъртгло дрянов кривак и така здравата пухнало змея в главата, че му разчупило черепа. Като грамаден леш се проснал той в пещерата и никога вече не станал. Другите змейове, като видели, с кого имат работа, се уплашили и избягали, кой където му видят очите. Момченцето тогава повикало своите другари от село и изяли вкусната гозба, която била само от месото на горски дивеч. След това взело котела и го отнесло в дома си.

Оттогава тази пещера почнали да наричат Змейова дупка.

Царкинята Мара

На дълж и на шир по обширната Българска земя вилнеел жестокият турчин, дошъл от Азия и загнездил се здраво в укрепени градове, южно от гористата Сакар-планина. Безсилни били нещастните земеделци всред буйни ниви, както и овчарите и говедарите всред тучни пасбища и гъсти дебри, защото раздор, пословичният български раздор разсипвал народна мощ. Най-последно, по висше Божие повеление, трябвало да се направи една голяма жертва. Хубавата като балканска роза, стройната като пролетно кокиче царкиня Мара трябвало да украси султанския харем, за да стане мир в Българска земя.

И пренесли я жертва на грозния завоевател.

Ала когато дошли султанските пратеници в надскалния престолен град, за да я отведат, неутешима мъка обзела народна гръд. Вечерта търновци не запалили свещници из своите домове, за да не се виждат техните сълзи. На утрото в Божиите храмове по Трънов-град и Трапезица се чувало само тихата молитва на белобради иереи всред хладния мрак, защото и тук свещи и кандила не били запалени. Само кандилата пред разпятия Христос слабо осветявали бронзовите кръстове на старите темпла. . .

На обяд многоброен народ като жива ръка се стекъл по тъстния скалист път, който излизал от главната западна врата на крепостта и водел до една обширна поляна под Орлов-връх. Там турското посолство било разтворило разноцветни шатри и чакало височайшата девойка. Множество охранени коне били вързани в няколко коневърза и нетърпеливо тропали с крака. Тук царската сестра се качила със своите другарки в няколко разкошни колесници. Други такива били препълнени със златотъкани платове и дрехи, както и прикията на момата. А отбрани пратеници водели десет огнени коне и още толкоз обучени сокола за царствения жених.

— Чедо мое — обърнал се старият патриарх към царкинята — някога Иисус се принесе жертва за благо на човечеството, и то не го забрави. Сега ти се принасяш жертва за благо на цял народ, който също няма да те забрави. Макар и невеста на неверен султан, носи този честен кръст под твоята дреха и никога не забравяй, че си чедо на нашия Спасител.

И я благословил.

Тя му целунала ръка, и две едри сълзи като диаманти се отронили от нейните очи.

Посланниците виждали всичко, но нищо не разбирали, защото не знаели езика на своите домакини.

А в това време народът гледал отдалеч всичко това и искрено страдал, защото добре съзнавал, че това става най-вече за негово добро. Оттогава тази равнина, която се издигала западно от Янтра, народът почнал да нарича Марино-поле.

И тази вечер къщните свещници не били запалени, защото в онези времена по този начин се изразявала най-ярко народната скръб.

И ето, царят не бил още обърнал очи от шествието, което вече навяляло към Устието, когато му съобщили, че дошли пратеници от неговия брат из Бдин. Срацимир, като схващал стесненото положение на своя брат, искал да му се отстъпят с добро или насила още няколко града и много села, защото се задушавал между Дунава, Витоша и Българска Морава. ..

Крали-Марко и Дели-бей

Тогава Българска земя била тясна за царе и велможи, защото голям несговор съществувал навсякъде. Ала дошъл злият турчин от Азия и така разпердушинил управници и народ, че всеки търсел място, где глава да завре, за да не гледа грозните безчинства. Избягал тогаз из несигурните си кули над Янтра и старият велможа Мусин войвода и се скрил в една пещера повече от три месеца време. А из пещерата извираше чиста и кристална вода, мястото наоколо било твърде гористо, та лесно е можело скритите да се снабдяват с храна. Най-сетне бурята стихнала, и старият войвода извлякъл ратаи и многобройно семейство, та се заселил в отсрещния горист хълм. Нарекло се тогаз селището Мусина, от името на стария господар.

Чудно красива щерка имал Мусин войвода, защото слънце не я виждало, нито пък тревоги измъчвали до тогаз. Подир нея взели да копнеят юнаци над юнаци, ала най-вече лудували Крали-Марко и турчинът Дели-бей. Виждало се, че грозна кръвнина ще падне, ако девойката по-скоро не направи своя избор. Най-последно тя отсякла: Крали-Марко ще прави кула до небето, а Дели-бей ще изкара водата из пещерата, ще я отведе при Никюп, що се намира около пет часа път от тук и ще направи воденица. Който превари, той ще вземе красивата девойка.

Колко пъти Крали-Марко е гледал с присмех на други юнаци и що срам е прибирал за своята надменност? Преди години той се надхвърля от Старо планинския връх Амбарица със своята родна сестра. Хвърля той, ей тъй на присмех, своята тояга, и тя пада отсам Свищов, южно от село Петокладенци, като грамаден побит камък, който селяци почнали да зоват Маркова тояга. Захвърлила сестрата вретеното си, то паднало северно от селото, израсла чудна гора, която селяни нарекли Дългата шума. И-и-х, що подигравки, що глуми имаше тогаз по негово име? Ала сега той ще работи денем и нощем, та ако ще пот от чело като дъжд да тече.

Запретнал се Крали-Марко, стъпва с една си крак на бърдото, що е на юг от Мусина, а с другия — на Кутрата, що е на север от Лисичери. Кулата правел между двете села, а камъни вземал от двете бърда. Защото тогаз камъните били меки, диря останала от неговите крака, която диря личала и до сега. Кога наближило време кулата да се изкара, девойката казала:

— Ех, Марко, то се видя, че ти ще спечелиш облога, ами ела да те попощя. Нали видиш, че грозният неверник още „хабер" няма да изкара воденицата.

Марко се съгласил, помилвал хубавата девойка и цели три дни и три нощи спал сладък сън на skutите ѝ. А в това време Делибей изкарал воденицата, пуснал водата, и камъкът почнал да дрънчи. Събудил се Марко, ядосал се за своята гламавщина и от гняв ритнал кулата, която се съборила. И досега стърчат от нея камъни по онези места. Ботушът на юнака отхвъркнал чак по Влашка земя, а токът от обувката паднал до кулата, и станала там цяла могила 1).

1 Легенда се отнася до старата римска кула между селата Мусина и Лисичери, както и до римския водопровод, който почва от Мусинската пещера и свършва до стария Nicopolis ad Istrum при днешното село Никюп.

Кървав-камък

Живял щастливо някога, в старо българско време, богат земеделец в село, чието име днес не се помни. По-после, когато турчинът завладя земята ни, нарекоха го Мурад-бей-кьой, по името на новия му господар (село Стамболово, В. Търновско).

А щастлив бил богатият селянин, защото петима синове били вече женени за най-хубавите невести, а другите трима били вече момци. Хамбарите му били пълни със златно жито, а сутрин, кога изкарвали добитъка на паша, тучни ливади побелявали от многобройни стада, а гора пръщяла от едри волове и млечни крави. И имал той сърце християнско, защото, кога глад обхващал Българска земя през ония размирни години, давал в заем на селяци мера храна за две, а на сиромаси — мера храна за три. А от това богатството му се увеличавало от година на година.

Но както огънят, колчем му се прибавят нови дърва, става по-буен, така и у него жажда за богатства ставала по-силна. За това той решил да ожени левент син за красива девойка от близкото село, чията хубост светела между момите, както звезда зорница между останалите звезди. А била тя едничка щерка у богат баща, та след неговата смърт имотът му щял да уголеми тоя на стар свекър.

Задигнала се голяма сватба на връх личен ден Гергьовден. Десетки коли и каруци с весели сватбари потеглили за близкото село. Напред вървели бързоконци с ален препорец, защото тъй бил старият обичай. След тях — гуслари и гайдари, а най-после

весели сватбари с бъклици, и стомни в ръце. Млада булка, красива като цъфнало през май плодно дръвце, била взета от бащини двори. Насред пътя, покрай Негованка, която своите бистри води пряко Росица в Янтра изпраща, спряла веселата дружина, за да отпочинат морни коне и добитък. От двете страни се издигала гъста гора, а над нея във висините страхотно поглеждали огромни скали. И тук, на една красива поляна, изпъстрена с разнообразни цветя, се залюляло кръшно българско хоро.

А в това време грозният завоевател от Азия с огън и меч кръстосвал родна земя. Вечер далечна заря показвала, догде е стъпил погански крак. Дене пък по главни друмища се нижели кервани от бежанци, които търсели подслон в далечни села и градове.

И в един момент, когато хорото било най-лудо, когато виното в бъклици и стомни било вече свършено, зачул се адски трясък откъм висинето. Огромна скала се откъртила от върха, полетяла със силен грохот над въковните дървета и се сгромолясала над самозабравилите се сватбари... За миг секнали гайди и гусли, спрели пиянски гласове. Останали живи само неколцина ратаи, които потеглили за селото с празни кола, за да занесат печална вест на радостни родители. И разбраха те своя грях, защото останаха без синове и близки роднини. А останаха те без синове, защото, кога страда един цял народ, срамота е от люде и грехота е от Бога да се весели човек с вино, гусли, гайди и да трупа несметни богатства.

И днес, кога пътници минат привечер край самотния грамаден камък, кога завее вятър и гора зашуми, чуват се под скалата хороводни кръшни пъсни с гайди и гусли, а всред тях - виковете на весели сватбари. . . Припомня си тогаз закъснял минувач случката от стари времена, прекръства се и казва:

„Кога мре голяма част от народа по бранни поля, за да пази застрашена родина; кога се измъчва мнозина нещастни люде в изгорени села и кални друмища, грях от Бога е да скътва човек левенти синове, да прави луди веселби и да трупа нечестни богатства”.

Днес народът нарича откъртената самотна скала с името Кървав- камък.

Стогомарка

Грамаден дол, който се спуща от село Малкия- Чифлик към Янтра, дели търновското землище от това на Присово. Сега този дол е едно от най-пустите места около старопрестолния град, а някога бил обрасъл с грамаден лес гдето търновски царе и боляри ходели на лов. Още тогаз долът се наричал Трошан. В едно от най-красивите му места, недалеч от Присово, някога съществувал малък, ала за това пък един от най-тихите манастири около града на име „Свети Марко”.

Турски шайки кръстосвали току-що покорена Българска земя и всявали страх и трепет сред орачи и овчари. Едни и други гледали да са по-близко до своите села, та при

първа още опасност да се прибират при своите близки. Султанска власт нехаела към участта на поробените, защото те били чужди люде и по-добре би било да ги няма на тоя свят.

Една такава шайка нападнала тихия манастир, и една утрин той бил цял в пламъци. Белобради монаси избягали из гори по всички посоки, други били избити, трети намерили своята смърт сред грозни пламъци.

Един само монах, старият игумен Марко, бил пощаден от агарянци. Мъчили го те за манастирски богатства, ала не могли нищо да получат. Тогава решили да го посекаат. Ала кога кръвожадният палач вдигнал ятаган над смирения старец, треснала го невидима сила, и той се прострял мъртъв на земята... .

Уплашили се тогаз агарянци, оставили стареца със заграбени предмети и избягали. А добрият монах, който останал от толкова братя, отишъл в близкото село Присово и там доживял до дълбоки старини.

Днес от тоя манастир съществуват само пресъхнала чешма, срутени зидове и голям камък между тях. Мястото селяните наричат Стогомарка, от името на Светого Марка, някогашен негов покровител

В настоящата легенда ние виждаме едно отражение на Цамблаковото известие за посичането на Евтимия, когато ръката на джелата се била вдървила, и той бил пощаден. Интересно е още и това, че тук се споменува за манастир (или църква) с името на Свети Марка, което, колкото ни е известно, не се среща другаде по нашите земи. На запад такива църкви се срещат често, например, красивата църква «Свети Марко» във Венеция. Според друг вариант, монахът Марко бил провъзгласен за светия от своите съселяни, и за това местността по негово име нарекли Стогомарка. Говори се, че недалеч от това място — в околността на Чолакова-Махала, се намирили развалините на няколко манастира, по-скоро постници, които носят общото име черковища. Те се срещали по южния склон на Мармарлийския рид и стигали дори до Синия-вир.

Крал-Бунар

Били размирни години. Цар върху цар дигал войска, и ако го надвивал, вземал му царството. Бивал ли е надвит, тръгвал той да си търси щастието в друга страна. В това време дошъл крал от далечна западна страна, като минал много реки и планини. Дошъл той, за да си търси царство към онази страна, отдето слънцето изгрявало. Най-после дошъл до Янтра, преминал я и се спрял да почива на една хубава равнина, по която имало чуден кладенец и бистро и буйно поточе със стара еднокамена воденичка. Ала стари велможи били все замислени. Те не знаели, къде ги води господарят им и

почнали да роптаят. Схванал това, кралят свикал болярите и им разказал следната приказка:

„Едно време лъвът срещнал костенурката и я запитал:—Ей ти, костенурке, гадинке такава? Защо ти живееш до триста години, а аз, царят на всички животни, едвам достигам до тридесет?

— Защото ям мърша, а ти ядеш винаги прясно месо — отговорила костенурката.

И решил лъвът да живее триста години, та почнал да яде само мърша.

Обаче, още при първия опит се погнушил и казал: — По-добре е да живея тридесет години, но да ям добра храна, отколкото да живея триста години и да ям мърша.

И почнал лъвът да яде пак месо.

Велможите разбрали поуката: по-добре е за един цар да живее тридесет години, но да живее като лъв, отколкото да живее много, много години и да влечи живот като костенурката.

И съгласили се велможите да следват своя господар. А последният, след като си починал при поточето, потеглил към изток и не се върнал вече. А покрай старата воденичка с чудния кладенец се образувало полека- лека селище, което почнало да се зове Кралски Кладенец, или то турски Крал Бунар.

Селото е в Г.Оряховска околия, 2-3 км южно от шосето Г.О ряховица— Разград. Тази легенда се отнася за Владислав Полски, който е минал по тези места за Варна и гдето паднал убит от турците през 1444 година.

Момин-скок

Воювал някога агарянският цар с далечно господарство и спечелил големи победи. Решил той да награди отличени паши войници с такъв „нишан", че милостта на падишаха да се помни за дълги години. Мислил, мислил той, ала не можал да измисли награда за верни юнаци. Тогава свикал съвет и мъката си казал на своите велможи. Тогаз един от тях казал:

— Господарю, предлагам на всеки отличен паша по петдесет кесии жълтици, а на всеки отличен войник по една кесия.

— Падишах — обадил се втори— делата на твоите ратници са много по-скъпи от една или петдесет кесии злато. Предлагам, на отличен паша по петдесет арабски жребци и оръжие от чисто злато; на всеки отличен войник по пет арабски коня и сребърно оръжие.

— Храбростта на твоите войни, падишах, — обадил се трети велможа — не се купува ни с пари, ни с коне. Мисля, най-добрата награда за отличен паша е по един палат край Босфора, а на отличен войник по един чифлик край белоснежния Коджа-балкан.

Най-последно се приближил четвърти велможа, вече побелял и попригърбил се потурнак, направил поклон до земята и казал:

— Нека да бъде милостта ти велика, о падишах. Нека Всевишният ти дари винаги крепка десница, за да поразяват неверниците, о ти, гръмотеце, на дин-исляма... Много съм ходил аз из обширната твоя земя, що се простира от зелените води на Дунава до горещите пясъци на Сахара и от белите върхове на Алпите до тихите води на Ефрат. Виждал съм, где растат благоуханни рози край златно жито, где висят ароматични гроздове на лозници, що стигат върховете на грамадни явори . . . Обаче, има един град, що крепостни стени над вода издига и в нея се те оглеждат като небесни хубавици. А реката, що там извива, се нарича Янтра. Има там, в този някогашен престолен град и в околни села и градове, такива красавици, такива райски цветя, че с достойнство биха красили те гърдите на отличени паши и войници. Ето ти нишан, о падишах, който никога няма да се забрави... Пък нека Аллахът ти дари, о господарю, на всеки твой ден по сто дни, а славата ти да пребъде за вечни времена.

И се поклонил отново до земята. Зарадвал се царят, погладил си бавно брадата и отговорил:

— Нека това тъй да бъде. Ти досега, паша, си ми давал най-мъдрите съвети. Нека най-хубавото райско цвете, що ти сам ще откъснеш заедно с другите цветя, твое да бъде и с достойнство да краси твоите старчески гърди.

Разтревожила се цяла Търновска кааза, защото царските войници и грозни арапи плъзнали по всички села и паланки да отбират най-прелестните девойки. Много от тях били скрити по гори и пещери, много намерили своя край в дълбоки кладенци. Много родители платили с кръвта си, за да запазят невръстни щерки, защото заповедта била да се събират такива до осемнадесет години. Най-последно били отбрани двадесетина от многото, свързани в две отделни вериги и откарани за турската столица.

Тежка бол обхвана народна гръд, защото жестокият завоевател посегна и на женска челяд. Еничерски данък се събираше най-редовно. Нямаше кому да се оплаче измъчен народ, защото царят беше „даваджия“, а Господ бе високо. Тежко бе някога и в българско време, ала сега стана още по-тежко, макар че имаше люде, които вярваха, че за измъчен селяк е все едно: дали Иван или Хасан ще го притиска. . .

Откараха невръстните рабинки към стария Балкан, за да ги прехвърлят оттам в равна Тракия. Ала Бог не бе забравил своите чедра. Стар войвода със своята дружина бе завардил планински проход. Причака ги горският цар на такова място, гдето в лява страна се издигат гъсти дъбери, а в дясна се спуща шеметна пропасть. Там, гдето тесният

път правеше изпъкнал завой, съвсем неочаквано пред еничари се показва планинец с бели навои и грамадна опитомена мечка. Последната се изправи с целия си ръст, и зловещо взеха да дрънкат нейните вериги. Уплашиха се нервните царски коне от изправения звяр, пръхнаха и се надигнаха на задни нозе. Вдигна се адски вик от гърлата на конниците, ала началникът им и някои от свитата му полетяха в пропастта. А в това време изпечени хайдутини съвсем тихичко се измъкнаха от гъстите шубраци и със своите ножове туриха край на всяка уплаха. Мнозина от царските пазачи отидоха след своя началник, а другите се къпеха в собствената си кръв. Писнаха и окованите девойки от смъртна уплаха и като ято врабчета се прилепиха о ронливите брегове на пътя. Нападението, прочие, бе така внезапно и умело водено, че не стана нужда от втория мечкар, който вече пълзеше отзад със своя медун.

И ето, родна реч, хубавата българска реч разбуди уплашените робинки, и те познаха, че са спасени от свои сънародници. И целуваха те ръка на своя избавител, стария хайдутин.. .

— Деца мои, — обърна се той към девойките — преди малко вие бяхте клети робинки, сега сте волни птички. Литнете към родни домове и обършете сълзи на опечалени родители. Разделете се по три—четири, пътувайте ноше и дръжте винаги странични пътища. Едно само запомнете: живи в ръце погански не се предавайте, защото след всичко това вас чака още по-черна неволя.

И като обърса потно чело с рунтав калпак, отдели няколко от най-изнемошелите, за да ги предаде по околни колиби. Тях после като въглешарки ще отведат по родни домове.

— Ако някога се сетите за мене, или чуйте, че съм пронизан с една стрела, или пък на кол набит, знайте, че името на стария хайдутин е Жеглю-войвода. Тъй ме викат.

След няколко дни многобройни турски потери плъзнаха по села и планини, за да заловят изтърваните девойки, или пък да накажат дръзки хайдутини. Не направиха, обаче, ни едното, ни другото. Народът обичаше своя горски цар и го пазеше зорко. Много от освободените робинки се криеха в околните села и умело се предаваха към родни домове.

Една сутрин, когато слънцето позлатяваше със своите първи лъчи планинските върхове, три от тези девойки се мярнаха на скалистия връх, що се издига между селата Емен и Мусина. Там бистро планинско поточе се хвърля от не малка висина, и водите му с див грохот падат в горски усои. Негованка тогаз ги прибира, дава ги на Росица, за да ги препрати после на Янтра. Девойките, обаче, били съгледани от конна потеря и обградени. Отпред шеметна пропаст, отзад остри еничерски ятагани и черна неволя в анадолски харемлъци. И припомниха си трите девойки думите на стария войвода, ала никоя нямаше смелост да забие остър нож в гърдите на мили дружки. Тогаз те вързаха своите дълги коси една о друга, прегърнаха се и литнаха в пропастта...

Върхът за малко опустя. След това се явиха очертанията в синьото небе на преследвачите, уловиха се за ръце, но страховито се отдръпнаха назад. Защото грозна бе пропастта. Изплашиха се те от страшната решителност на девойките и със страхопочитание разказаха всичко на околните люде.

И нарече се оттогаз високият скалист връх Момин скок, защото тук моми българки предпочетоха смъртта, но вяра и народност не смениха.

Станков извор

С весела песничка се спуща пенлива Веселина от белите върхове на Стара планина, рони пясъчливи сипеи край букови гори и чак тогава се влива в бързотечна Янтра. Красива е тя по цялата си дължина, ала най-приятна е до село Миндя, где кичести върби потапят дълги клони в студена вода и пазят я те от летни слънчеви лъчи. Тук тя дели наполовина път между Търново и Елена.

Било в размирни даалийски години. Работни селяни, българи и турци, бързо привършвали полска работа и рано се прибирали в своите къщи, готови винаги с оръжие в ръка да посрещнат неканени гости. А богати били миндъовски селяни, защото имали големи зеленчукови градини край пенлива Веселина, пък и нивите им не били малко. Ала най-богатият между имотните бил селският чорбаджия, българин. А богат бил той, не само защото имал много земя и добитък, но защото имал още и най-красивата щерка в цялото село. И влюбил се в нея левент момък Станко, комуто само едно липсвало: нямал сиромашът ни имотец, ни парици и живеел със стара майка във вехто копторче край село. (Пуста сиромашия... пуста опустяла!) А старият чорбаджия искал зет богат, имотен и с име: всичко друго било вятър за него.

И чезнели младите един за друг... Една вечер те се сговорили край бързотечна рекичка да забегнат негде далеч... далеч, зад девет села в десето, и там дом да сберат. Като са млади и здрави, с честен труд всичко ще постигнат.

На утрото, преди още на изток небе да заруменее, двамата млади потеглили на дълъг път. Обаче, не се отдалечили още от родни домове, те били пресрещнати от двадесетина даалийци, които тихо се приближавали до селото, за да издебнат заспали селяни. Ще запалят те къщи и плевни, ще ограбят селски чорбаджия и по-първи селяни, ще турнат под нож, що им се под ръка падне, а след това ще потънат там, отгдето са дошли. И тъй, срещата била неочаквана както за младите, тъй и за разбойниците. И поискали те да ги хванат живи, ала Станко свалил със своя пищов двама от конете и се уловил за остър нож. Ядосали се тогаз озверени поганци, забравили всяко предпазване и изпразнили пушките си срещу двамата бегълци, които се простряли мъртви на земята...

Разбудило се от силни гърмежи уплашеното село, а след малко въоръжени селяни защурали около камените зидове на крайните къщи. Планът на разбойниците пропаднал, и те трябвало да се върнат с трупите на двамата свои другари.

Когато на утрото слънцето позлатило със своите лъчи върховете на околните хълмове, селяните открили телата на влюбените. До тях се търкаляло в безпорядък оръжието и тюмбелеците на убитите поганци. А то било само в злато и сребро. Тук старият чорбаджия дълго плакал и искал да дари момкова майка с шепа сребърни монети, ала ръката му останала във въздуха.. . Защото с пари не се купува свидно чедо. Той добре разбрал, че шайката имала предвид него най-първо да подгони, та тогаз други селяни.

Решили тогава да закопаят младите на това място, гдето млад момък забил остър нож в земята. Ала след няколко удара бликнала такава студена и бистра вода, че измокрила краката на очудени работници. Обградили тогава извора и нарекли го Станков извор, по името на младия момък. Нещастните погребали тогаз един до друг недалеч от кладенчето. Обаче, очудени останали селяните, кога видели, че над главите им израсли кичест явор и тънка трепетлика. Още по-очудени останали селяните, кога подир година- две забелязали, че клонете на двете дървета здраво се преплели едно о друго. А преплели се те, за да пази кичест явор тънка трепетлика от силни ветри и тежки снегове.. .

А селяни обикнали извор и дървета, защото те винаги им спомняли за две млади души, които с любовта си селото от плен и пожар спасили, а чрез смъртта си ги дарили с бистър и студен извор.

Жеглюва-дупка

Старо хайдушко правило казва: гдето е хайдушко сорище, там женски крак не трябва да стъпва. Защото женски очи често помрачават буден хайдушки взор, защото женски чар обръща понякога твърдо хайдушко сърце на разтопен восък, защото женска милувка може да предизвика такива крамоли всред дружина, да направи такова черно петно на хайдушката чест, че само с кръв да може последното да се измие.

Гдето е хайдушко свърталище, там женски крак не трябва да стъпва ...

Страшен беше Жеглю войвода за насилници турци, ала за измъчени селяни той беше Божа закрила. Затова останаха напразни всички усилия на ядосани владетели да открият неговото леговище, макар че то не беше далеч от село Дебелец, А той, както вълкът, който не напада близки кошари, правеше далечни набеги. Тази нощ той пресрещна царска хазна в пролома, що Пера се казваше някога, а турците- нарекоха Дервент, разпиля пазачи и зарови тежко имане нагоре покрай потока. Наричаха това място Алтън-дере, защото имало в него много имане зарито. Друга нощ напада с деветмина дружина бейски конаци в далечно село, освободи отвлечена българка,

наказа строго агарянеца, но на семейна чест не посегна. Защото грехотно е за хайдутина да прави това, за което се бори, пък грозен е в това отношение старият войвода: виновникът сам требваше да избира смъртта си.

Страшен беше Жеглю войвода със своите рунтави мустаци и нависнали към очи вежди. А каква чудна пълногръда невяста имаше той в близко село! Рядко, много рядко, се явяваше той при нея, за да погали руса главица на едничка рожба. Но чу се веднаж в село, че старият хайдутин е заболял. Задигна се леко снага невяста да посети своя сокол. Ала в пещерата тя завари млад помощник Андрея. Той я посрещна и изпрати добре. На стар войвода той нищо не каза. А старо хайдушко правило казва: гдето е хайдушка бърлога, там женски крак не трябва да стъпва...

Научи се лекокрила като яребица невяста често да посещава новия познайник. И това беше много пъти. Най-сетне слухът за грозна изневяра дойде до ухото на навъсен войвода. Повика той младата си невяста пред дружина и накара я да изповяда всички грехове. На млад помощник той нищо не каза, защото, според хайдушки разбир, виновна е само жената, щом сама е дошла. Пък колко пъти животът му е бил спасяван от него. Изповяда всичко хубавата невяста и падна на колене за прошка. Вдигна стар хайдутин остър ятаган, за да ѝ даде последно възмездие. Но зад него млад любовник беше вече готов да забие остър нож в гърба на войводата. Смутиха се момци от дружината и посегнаха на ножове да защитят хайдушка чест.

Но в това време, като из невидяло, тресна силна гръмотевица и вдърви за няколко мига всички в пещерата, а след това до един се простнаха на земята, за да не станат никога вече. Така невидима сила запази кръв братска да не се пролива.

От тогаз селяни нарекоха пещерата Жеглюва-дупка. И грозно проклятие падна върху нея: който влезе жив в пещерата, там мъртъв оставаше. А вечер, когато лунният блясък осветяваше околни хълмове и върховете на гъсти дебри, пред пещерата изникваше из земята чудно видение: стар хайдутин с вдигнат ятаган над млада невяста; зад него левент помощник готов да забие остър нож в гърба му, а наоколо дружина хайдути, готови да защитят любим водач. И ням оставал за няколко дни всеки, който виждал това видение.

Добро ли очаква пълногръда яребичка, която сама влиза във вълча бърлога?

Сарь-Понар

Не далеч от селото Добри-Дял се намира Сар-Понар. Това е една затънтена и потайна полянка всред въковни дъбови дървета и сребролистни липи. По средата ѝ се намират два големи и плитки трапа, а под тях горско кладенче, начало на бистро и шумливо поточе.

Ноще, когато месечината провирала своите тайнствени лъчи между клоните на дърветата, самодивите излизали около това кладенче улавяли се за ръце и почвали своите самодивски хора. Гората тогава еквала от техните омайни песни. В лошо време те стояли в своите надземни палати, които били над траповете и които не се виждали дено. Едно козарче се научило да пълни кратунката си с прясна водица от това изворче. Едно очудвало момчето: никой не идвал по тези пусти места, а тревата била често отъпквана. Един ден безстрашното козарче изгубило най-хубавата си козица и тръгнало да я търси. Смръкнало се. Месецът изгрял зад отсрещния хълм. След малко се дочуло слабо вряскане и приятна песничка. Отива навътре и вижда, че е пред бистротото кладенче: тук била и неговата козичка. То останало учудено, когато вдигнало очи и видяло златни палати, около които пеели красиви русокоси девойки. Други били около извора, простирали бели ръце към него и го подмамвали с чудни песни. Козата почнала да дърпа момчето, за да си идат, но то не могло да се помръдне от мястото си. По едно време козарчето протяга ръце, зажумява и иска да улови една от тези хубавици. Чул се силен плясък, който подплашил козичката, и тя избягала. На утринта дървари случайно намерили момчето, удавено в кладенчето. Погребали го близо до изворчето под безкръстен гроб.

От тогава, който минел ноще около полянката, виждал златни палати, пред които играели самодиви, а в средата седяло на мраморен камък и свирело на кавал едно бяло и хубаво момченце.

Радка войвода

Българите наричаха рида Мармарлия, а турците — Пишман-баир. Наричаха го така, защото всеки, който имаше лозе по това място, ставаше пишман да се катери по него; и, ако го продадеше, ставаше два пъти по-пишман, защото изгубваше едно от най-красивите и очарователни места около старопрестолния град. И тук, по южните склонове на този рид, доде от далечни села старият хайдутин Чолак и основа със своето многобройно семейство ново селище. И нарекоха го околните люде Чолакова-махала. А чудна внучка имаше дядо Чолак. Името ѝ беше Радка. Отрасна тя без бащина грижа, защото баща ѝ скоро почина, а пък и стар дядо не беше между живите. И расте тя като волна фиданка, която прегъват бури и снегове, но която се не кърши, защото беше здрава. А яка беше тя, защото животът я направи такава.

Един ден няколко селяни се задигват и отиват за дърва по отсрещния горист хълм, що се спуща стремглаво към водите на Синия-вир. Мястото е гористо и страшно. Неотпегнали още морни волове, ето че се зададе откъм бистрия извор глутница вълци. Уплашват се добичетата, напъват яреми, ала дърварите са на местата си. Първа излезе насреща девойката Радка с остра секира, от двете ѝ страни застават останалите селяци. А пък секирите им светят като ясно слънце. Зверовете се уплашват, тракат с остри зъби и заминават след дръглива вълчица.

Друг път мътните води на Янтра повличат пълна кола с жени и деца, които се връщат от оран. Положението е крайно тревожно, ала решителната мома нагазва до бели пазви във водата, бори се с водната стихия и спасява колата.

Прочу се младата хубавица сред ергените, защото селото се бе вече размножило, а и чума прогони селяни из други места, и те се заселиха в него. Подир нея чезнеха и друговерци младежи. Луд лудееше синът на качишкия бей, най-богат и най-силен пред пашата в Търново. А канеше се той жива или мъртва да я вземе и направи своя ханъмка. Ала девойката нямаше от нигде закрила, защото селски момци се страхуваха от бейския син. Но тя не искаше да чуе за женитба, защото виждаше народна мъка и страдаше силно. Най-сетне девойката събра отбор дружина, стана ѝ войвода и отиде в Стара планина. И народният певец —гуслар започна да възпява в чудни песни нейната храброст. Според народните песни, връща се девойката и улавя хурка край стара майка. Стои тя от ден до пладне и хваща отново оръжието. Най-последно тя била заобиколена от многобройна потеря около леденишките ниви и след голямо сражение била разбита, а момчетата ѝ се разбягали. Какво е станало, обаче, с девойката, никой не знае, пък и околните хълмове нищо не казват.

1) Войводата Радка е първообразът на Бойка войвода в недовършената поема на П. Р. Славейков „Бойка войвода," Пълното ѝ име било Радка Барачкиня.

Според описанието в поемата: река, брестове, поток и пр., се вижда, че авторът има предвид именно село Чолакова-махала край В.Търново. Запазена е една и от народните песни, които възпяват тази девойка, която ние даваме тук :

Радка войвода.

Мама Радки думаше:

„Радке ле, мила мамина,

Я стига ходи по гора,

Стига хайдутлук да правиш.

Ела си мами прибери,

Захвърли рухо хайдушко,

Облечи рухо шарено

Със позлатени ръкави,

Та преди тежки дарове,

Ленени и копринени,

Да дариш свекър, свекърва,

Да дариш зълви, девери."

Радка си мама послуша,

Та хвърли рухо хайдушко,

Облаче рухо девишко,

Та зима фурка шарена

Със позлатено вретено

Да преде тежки дарове,

Ленени и копринени.

Та си Радка отиде

На чичови си, хармани.

Погледа гора зелена

Погледа поле широко,

Па дома си се върнала.

Хвърлила фурка шарена

Със позлатено вретено,

Облякла рухо хайдушко,

Запаса сабя френгия,

Нарами пушка бойлия

И втъкна чифте пищови.

Та си отиде Радка

На връх на Стара планина

Та си викна, провикна:

„Дружина, вярна сговорна,

Дека сте, сега елате,

Върли хайдутлук да правим

По тая гора зелена,

По тая Стара планина."

Ахмедлии

Старият Али-паша прекарвал своите последни години в роскошни конаци всред село, което се намирало между Търново и Елена. Името му не се знае и досега, макар че населението било наполовина българско, наполовина турско. Имал той, старият паша, многоброен харем, ала розата между цветята била очарователната гяурка, която той извлъкъл насила от родителите ѝ преди много години. Добил той от нея левент син, когото нарекли Ахмед. Всички момци от околните села, правоверни и гяури, треперели пред него, защото думата му била закон за цялата кааза.

Когато младият турчин станал на осемнадесет години, увлякъл се с цялата си душа и сърце подир красива българка, дъщеря на български чорбаджия. Така, често децата приличат на своите родители. Ала девойката не била съгласна да хвърли китната българска носия и да навлече чер турски яшмак, та да заприличи на чума. И отказала тя да подаде ръка на агарянеца.

Един ден девойката тръгнала с баща си за Елена, за да направи великденските си покупки. Младият турчин узнал това, устроил засада в гористия дол, убил бащата и отвлякъл момата. Всред гората станало дълго обяснение, като момата казала, че сълзите ѝ били не толкоз подир стар баща, колкото от щастие, че най-последно ще стане богата ханъмка. Досега на това щастие пречел баща ѝ, български чорбаджия. Зарадвал се щастливецът и легнал на момини скутове, за да успокои развълнуваното си сърце. Ала девойката измъкнала полека остър ханджар от ножницата му и го забила до дръжката в тялото на кръвожадния убиец. И преди още да се досетят верните пазачи, които били негде наблизо, момата поема пътя за Елена и се скрила у едни свои роднини. Оттам, заедно със своя любовник, син на сирота вдовица, тя избягала във Влашка земя, гдето не се простирала пашовата власт.

Голямата мъка обхванала стария господар, защото убитият бе най-любимият му син. След няколко дни, по пашова поръка, майката на девойката била жива изгорена, а тая на забегнал любовник на кол набита. От жалост старият паша заповядал любим син да бъде погребан на онова място, гдето намерил своята неочаквана смърт, а над гроба му построил теке. След това се заселил около текето, образувало се село, което нарекли Ахмедлии, според името на убития Ахмед.

Когато руските войски прогонили турските пълчища далеч зад Балкана, Ахмедлии било напълно изгорено. Ала харесал го руският генерал заради неговата красива околност и заповядал тук да се застрои българско село. И нарекло се тогаз новото село Константин, по името на неговия възобновител, руския генерал Константин Рудановски.

Бабиният Йовкин кладенец

Във вехта и прихлупена къщурка край село живяла баба Йовка със своя стар другар. И били те здрави и бодри. Едно само не им стигало: нямали сговор у дома си. Старецът дружал повече с турци и ги имал като родни братя; бабата мразела поганци, защото правели само зло на беззащитните християни и често за най-малък повод ги убивали. По тази причина двамата старци често се карали, и щастлива била бабата, когато стар съпруг излизал с виторози овце и се връщал веднъж в месеца.

През тяхното село, което се наричало Полски-Сеновец, почнали да минават непознати люде: едни отивали към Влашко, други — към стар Балкан. И мнозина от тях почнали да влизат в похлупена къщурка, защото била край село, пък и стара къщовница добре ги посрещала. Уплашил се съсед, турски побратим, и почнал да мълви, че баба Йова дружи с люде, които срещу царщината бунт ще вдигат. И съобщил това на стария овчар. А старият овчар казал на побратими турци.

Ядосал се злият бей, който управлявал селото и държал раята в робска покорност. И пратил сеймени да уловят царската душманка и в сред село без съд да я обесят. Ала тя не дочакала вързана да подкарат и избягала при Бейския кладенец, що се славел с най-сладка вода в цялата околност. И преди още царските люде да се досетят, тя се прекръстила и хвърлила във водата...

Извадили я мъртва, защото се бе силно ударила о зидове, а и водата била дълбока. От ярост заповядал селският управник-бей да пребият с бой турчина, кой не можал да запази водата. Самият кладенец бил затрупан с пръст и камъни, за да не се познава мястото му. Ала народът наричал полянката Бабиният Йовкин кладенец, макар че следа нямало от него. И това било много години, догде в българско време бил отново изкопан, за да пои изморени и жадни пътници с хубава и сладка вода и да припомня на нови люде стари теглила.

Хайдушкото кладенче.

Тежко, много тежко станало положението на българите защото стотици хайдутини бродели из Балкана, а озвереният турчин, като не можел да ги излови, изливал своя яд над беззащитните орачи и овчари. От много дни многобройна турска потеря е по следите на дългомустакатия хайдутин Филип Тотю, който умело се крие край бреговете на Янтра, там гдето Синият-вир над Търново рони скалисти бръгове. Уплашено и на щрек извършва своята полска работа трудолюбив българин, защото във всеки момент може да бъде претрепан. Над Чолакова-махала, там гдето гъстата гора допира до шемшевско землище, в сред горска тишина, шумоли горско изворче. Студените му струи се промъквали някога с весела песничка към бреговете на Янтра, ала днес те лениво се прецеждат през съчки и камънаци, защото мястото наполовина е

обезлесено. Бил горещ юлски ден. Снажен турчин, украсен цял със сърма, отседнал вран кон и се упътил към извора под една сянка. Отмахнал той мешинен енджик от рамо и сребърен сияхлък от пояс, завързал коня си о едно дърво и седнал. Отдолу, откъм селото, се задало петнадесетгодишно овчарче с две кратунки за вода. Като видяло турчина, то поискало да се върне, защото по тези времена нищо добро не очаквало българите в една гора.

— Где бягаш, гяур — изревал турчинът, и момчето трябвало да иде при извора.

Но, било поради страх, било поради нещо друго, то се спънало и счупило кратунките.

— А-ха, ти не искаш да ми отслужиш с кратунките — извикал господарят турчин, станал и нанесъл такъв жесток побой над клетото дете, че то едва пълзешком и със стенания се замъкнал надолу по пътеката.

И турчинът трябвало да си оглади мустаците, да си подложи две плочки на коленете и да пие вода направо от кладенчето. Но две невидими жилести ръце неусътно се явили зад побойника, хванали го здраво за врата и силно натиснали главата във водата. Станало слабо боричкане, ала водата и пясъкът действували по-сигурно . . .

На другия ден се пръснало слух из града и селата, че видният бабаитин Р. умрял от дамба, кога пил вода от едно изворче. Ала между овчари и орачи тайно се шепнело, че мустакатият хайдутин бил на почивка в гората и видял побоя над детето. После тихо се промъкнал зад турчина, хванал го за врата и силно му притиснал главата във водата. Свидетели били само едно овчарче и горските шумаци, които обичали да си шепнат за случката и при най-малкия ветрец. . .

Оттогаз кладенчето нарекли Хайдушкото кладенче.

Последният бей

Само Янтра дели Леденик от Шемшево, ала това никак не пречи жителите на тия две села да се гонят най-ожесточено. А някога не беше така, защото леденишкият бей здраво натискаше вратовете на корави селяци, та не им оставаше време за селски крамоли. Живееше богатият бей над селото в здрава и четвъртита каменна кула, чийто развалини и до ден днешен напомнят на забравили селяци черното турско тегло.

Имаше си той, старият бей, нежни ханъмки, една от друга по-красиви и по-очарователни. Едно тежеше само на строгия турчин: от толкова жени имаше само едничка рожба, мургавото бейче, което, кой знае защо, беше твърде слабо и болнаво. Ала след време то почна със своя вран кон и двама слуги да обикаля лозята по Шюкюр-баир, нивите по Пушевския път и бостаните в шемшевско землище. Заякна тогава бейският син, зарумене и изглеждаше, че ще бъде достоен наследник на строг и богат баща. Но как понякога съдбата е жестока? (О, Аллах, Аллах...).

Случи се веднъж, че красивият бейски син от своя вран кон съгледа още по-красивата българка гяурка, която работеше бостаните на бея. Загледа се младежът, опияни се от чудната гяурска хубост и сякаш, че сърцето се му превърна в разтопен восък. Захласна се той, та охранен кон едва не го изтърси от позлатено седло. И тръгна на утрото момъкът да обикаля пушевското землище, ала, кой знае как, конят го отвлече към шемшевска страна. И влюби се момъкът тъй силно в бялата и румена Неда, както могат да се влюбват само люде с източна кръв. Реши той да я вземе за първо либе с добро или зло, та ако ще и през трупове гяурски да мине.

Тъга, грозна неволя покри лицата на Недините родители, защото те имаха само син и дъщеря и не искаха по никой начин да си почернят детето с поганска вяра. Най-сетне на помощ им дойде старата знахарка от селото, умната баба Мина. Ще даде тя на девойката чудни опивни билки, ще заспи бледосмъртна цял ден и ще я окичат с цветя като мъртва. Из селото ще разпръснат мълвата, че девойката изпила змия, и от това последвала внезапната ѝ смърт. В гробищата ще занесат празен покрит ковчег, а през някоя тъмна нощ братът ще забегне със сестра си към полето отвъд Търново, гдето ще я остави при далечни роднини. Такава красива девойка лесно ще намери съпруг, макар и беден, но от родна вяра. Така и станало. Тайната знаели само родителите и бабата. На утрото, към обяд, дошъл бейският син, паднал пред ковчега и запроливал горчиви сълзи. След това станал като замаян, извадил пищови, насочил ги към сърцето си и се застрелял пред любимата. . . Лек дим от барут изпълнил стаята. Настанала грозна залисия. Дошъл след малко старият бей, видял свидна рожба и сбрал вежди, за да не ги оправи никога вече. След това хвърлил шепа жълтици и запалил свещ по християнски. Подир малко той се качил на буйния си жребец, прегърнал трупа на скъпото си чедо, въздъхнал издълбоко и полетял към кулата. (О, Аллах, Аллах. . . Защо щастие то човешко е тъй мимолетно?).

Погребението било извършено точно според плана. Още на другата вечер девойкините дружки ѝ съставили песен, която почнали да пеят по тлъки и седенки. Ала, когато след няколко дни, в една тъмна като в рог нощ, братът и сестрата заминавали към Търново, залаял буден пъдък, и те били познати от някои съселяни. Съмнението се предало от уста в уста, докато стигнало до ушите на опечаления бей. Гробът бил разровен, и измамата открита. Ярост, дива ярост закипяла в гърдите на стария бей. Отмъщението скоро последвало. Беевите въоръжени люде уловили родителите на девойката, вързали бабата, оковали във вериги много техни роднини и ги повлекли под селото към Янтра в местността Аша-чаир. Тук, всред нивите, те били изклани веднага. На утрото, след една нощ, изпълнена със светкавици и гръмотевици, телата били открити от съселяни шемшевчани и погребани по християнски.

Какво е станало по-нататък, малко се знае. Братът станал хайдутин, събрал дружина и дълго време пазил стария турчин, за да го хване, кога отивал на лов с хрътките си. Това не му се отдало. Веднаж, обаче, съвсем ненадейно разпилява беевите въоръжени люде на един харман и там застрелва самия господар. Така се свършил родът на богатя

и всеизвестен турчин от Леденик. А на мястото, гдето се е проляла толкова невинна българска кръв, днес расте царевица с цял метър по-висока от другата из землището на селото. Защото благословена е навеки земята, върху която се е проляла невинна българска кръв. Остане ли пък мястото неорано, из напоената с кръв земя почват да се олюляват чудни огненочервени макове и бледосини незабравки, защото не се забравят никога мъките на един поробен народ.

* Ето и текстът на народната песен, посветена на мнимата Недина смърт:

Пила Неда снощна вода,
Снощна вода кладенчева,
Че изпила пъстра змия,
Пъстра змия усойница
Със две глави, три опашки.
На сърце ѝ зимувала,
А в' коса ѝ летувала.
От тогази страх набрала,
Страх набрала, разболяла.
Запитва я стара майка:
— Мари, Недо мила щерко,
Я кажи ми, я обади,
Защо ми си тъй кахърна,
Дет' отидеш, все ми плачеш,
Да н' ти бея нещо сторил,
Ил' си трудна с мъжко дете?
Отговаря бяла Неда:
— Нито бея нещо сторил,
Нито трудна с мъжко дете,
А съм пила снощна вода,
Снощна вода кладенчева,
Че изпила пъстра змия,

Пъстра змия усойница.
В коса ми гнездо свила,
И в него до три яйца,
До три яйца пъстрикови,
И от тях се излюпиха
До три млади пъстри змея.

Орланда

Южно от с. Къпиново се намира очарователната Орланда. Това име носи една красива равнина, заобиколена отвсякъде с гори и разположена до високи и страхотни скали. Прорязва се тя с един шумен поток, що хвърли пенести вълни от камък на камък, за да ги усмири долу при равнината. А когато вятърът завее и почне да шуми с листнати дървеса и скалисти върхове, слива той своя глас с ромона на водата и заедно с това почва да пее тъжна песен: песента на красивата девойка Орланда — тая, чието име носи местността. . .

Това било много отдавна. Толкова отдавна, че едва се помни то от малцина стари люде. Живяла тогава чудно красива мома на име Орланда. А мили дружки я зовяли Орла, защото, наистина, очите ѝ били орлови: два въглена, кои далеч виждали и парвали мъжко сърце. Кога пък се усмихвала някому, сърце му се сгривало от щастие. Ала студена бе тя към чужди люде. А такава бе тя, защото бе много горда, като щерка на стар войвода, който е оставил своето горско царство и старини прекарва щастливо сред тихо семейство. Но дойде и ней ред. Пристигна от Балкана левент хайдутин Никола в бащини двори за храна и разтопил ледена обвивка около момино сърце. А бил той и млад, и красив, пък и сиромашта от поганци бранел.

Двамата млади се видели и без дума да си продумат, добре се разбрали. Защото сърцата по-добре се разбират от езиците. Той си отишъл, но оставил своето сърце; в замяна на това отнесъл пък мил образ на красива девойка, и чезнели те един за друг.

След месец храната се свършила, и момъкът отишъл пак в село. Сега се срещнал позадълго с Орланда и се разбрали. Тя оставила бащини двори и тръгнала след него, за да дели хайдушки неволи. . . Ала верните другари не посрещнали добре момата, защото разбрали душата на приятеля си. Но нейните две черни, като на планинска сърна очи, били тъй силни, че навели поглед студени хайдутини, а други се скрили зад другарски гърбове. И красивата Орланда заживя в хайдушкото скривалище, що бе из скалите над поточето. По няколко дни ходела тя с дружина по еленски проломи да пресреща турци-друговерци, а после почивала до скути на мил годеник. Ала женска

снага е по-слаба, тя простинала и трябвало да пази хайдушко скривалище, кога другите заминавали на дълъг път. И една утрин, когато дружината се бе вече измъкнала от скривалището, последното биде обградено от потера. Помъчи се болната мома с пушка в ръка да догони годеник и вярна дружина, ала един куршум я прониза, и тя обагри сиви скали с алена кръв. Върнаха се верни другари, подгониха турците, ала беше вече късно. Девојката се бе вече простила с този свят. Затрупах я с горски цветя и клони долу в равнината, защото тъй се погребваха горските царици. След това хайдутите избягаха, защото можеше да ги постигне по-голямо зло. . .

След няколко дни чу старият баща, че щерка му е тежко ранена горе из скалите. И тръгнал да търси милото си чедо, като огласяваше скалите с нейното име.

А отговаряха те с ехото:

— Орландо. . . Орландо.. .

От тогаз българите почнаха да наричат местността Орланда, по името на решителната девојка, която тук със своя гореща кръв сиви скали обагри. А когато вятърът завее и почне да шуми с листнати дървеса и скалисти върхове, слива той своя глас с ромона на водата и заедно с това почва да пее тъжна пьсен: песента на красивата девојка Орланда — тая, чието име носи местността.

Днес в споменатата равнина се виждат зидове от стари постройки. Предполага се, че това ще са останки или от стар манастир, или пък от някое старо селище.

Сайт- Търново през погледа на дедите ни- <http://starotarnovo.ucoz.com>

Фейсбук страница Старо Търново- <https://www.facebook.com/starotarnovo>